

Bibliografie

Cronicile bisericilor parohiale din Corbești și Ilteu.

Faur, Florica, *Obiceiuri legate de viața omului – comuna Petriș, județul Arad*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. X, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2015, pp.644-654.

Murgu, Emil, *Comuna Petriș, trecut și prezent – contribuție monografică*, Editura Mirador, Arad, 2009.

Murgu, Emil, *Tradiții și obiceiuri folclorice pe valea Mureșului*, Arad, 1999.

Olaru Mircea, *Ghidul turistic al comunei Petriș*, Arad, 2009.

Roz, Alexandru, *Studii privind istoria județului Arad, în perioada 1900-1944*, Casa Corpului Didactic, Arad, 1980.

Ioan Tuleu

COMUNA PILU

Denumirea :

Pilu: *Pely, Pyl, Nagypél, Vamospyl, Nemespyl*

Vârșand: *Vârșand, Woșian, Matias Wassan, Kezep Wassan, Gyulaarsan, Gyulavarsánd, Gyula-Varsánd*

Repere geografice: Comuna Pilu este situată în Câmpia Crișurilor, în nord-vestul județului Arad, la granița de vest a României, la o distanță de 62 km față de Municipiul Arad. Este formată din satele **Pilu** (reședința) și **Vârșand**. : Sat aparținător de comuna Pilu, Vârșandul este situat la nord-vestul județului, la frontiera cu Ungaria. Se învecinează cu Zerindul Mare, cu Pilul, cu Gyula și Gyulavári, ultimele două localități din Ungaria. În vecinătatea așezării trece Crișul Alb.

Pilu: Coordonate geografice: 46°35'13"N 21°22'13"E, Vârșand: Latitudine: 46.62 Nord; Longitudine: 21.35 Est

Istorie

Pilu

Prima atestare documentară în forma terra Pyl datează din anul 1223. Prima atestare documentară a localității **Vârșand**, în forma villa Vosian datează din anul 1214

Urmele de locuire în perimetrul localității Pilu coboară în timp până în neolitic. În vecinătatea satului sunt mai mulți tumuli (gorgane) ridicați deasupra unor morminte. Din sec. IV d.Hr., în hotarul "Chichiș", între Pil și Socodor, s-a descoperit un mormânt sarmatic, mărturie a faptului că în această perioadă împreună în zonă erau și sarmați. Tradiția orală locală a păstrat și amintirea Șanțului lui Traian. În perioada ducaturii lui Ahtum, la Pilu funcționa un port pentru odihnă și vămuire a plutei și transporturilor de pe Criș .

În anul 1332 satul Pil figura pe lista dijmelor papale ca aparținând domeniului Pâncota. În anul 1403 așezarea făcea parte din domeniul Maróthy, în 1433 din domeniul Toldy, în 1493 din domeniul Corvin, în 1510 din domeniul Brandenburg. În 1548 satul a fost dăruit de regina Izabella lui Petru Petrovici. În anul 1561 în localitate au fost înregistrate 45 de sesii iobăgești iar satul făcea din nou parte din domeniul regal. În secolul al XVII-lea, când evreilor li s-a interzis să mai intre în Gyula, aceștia și-au vândut mărfurile la târgul din Pil.

După eliberarea zonei de către austrieci, în perioada 1719-1736, satul Pil a făcut parte din domeniul familiei Haruckern, apoi a fost încorporat în domeniul Mutina, ca din 1750 să

redevină domeniu regal. În 1797 erariul a vândut Pilul și Vârșandul familiei Névery. Următorul proprietar de pământ a fost Stenthal Bernát. În anul 1865, Pilul a introdus limba română în administrație. În 1892, alături de delegații care au dus Memorandumul la Viena au fost și locuitori din Pilu. În timpul procesului memorandiștilor, învățătorul Ștefan Leucuța, preotul Gheorghe Petrovici și notarul Gherasim Șerb din Pil au strâns bani pentru a-i sprijini pe fruntașii mișcării. În anii 1903-1904 în localitate au avut loc noi mișcări țărănești.

Vârșand

Cele mai vechi urme de locuire s-ar fi găsit pe dâmbul lui Farcaș. În perimetrul actualei localități, la movila „Viezuriște” a fost găsită o mare așezare neolitică aparținând culturii Tisa. Așezarea are o formă circulară, în care în jurul unui grup de locuințe, un alt șir formau un cerc de protecție. De asemenea, a mai fost descoperit un depozit de bronzuri și zăbale de os, semn că în cursul mileniului II î.e.n. în zonă se folosea tracțiunea animală, dar și ceramică dacică. Cel mai vechi mormânt sarmatic din zonă, datat în anul 100 e.n. a fost descoperit tot la Vârșand. Urmele de locuire din perioada hallstattiană (cultura Otomani fazele II-III) s-au descoperit la movila „Din Vii”. Deasupra acesteia se află un cimitir de inhumație din secolele XI-XIII d.Hr.

În anii 1280-1284 aici a existat un castru iar satul aparținea ginteii Aba. În 1299 este atestată o posesiune Vosyan. Tradiția spune că în anul 1329 regele Robert Carol i-a dăruit Vârșandul lui Berenda Martin, fiindcă i-a salvat viața. În 1479, 1510, 1528 localitatea apare în acte ca Gyulawassan. Vârșandul figurează începând din anul 1486 ca târg. În 1492 în localitate exista un Johannes plebanus de Warsan. Între anii 1553-1563 Giula Warsan cu 20 de iobagi s-a aflat succesiv în posesia capitlului din Arad și a familiilor nobiliare Massay, Nadány, Horvá, Bebek, Forgách.

În 1732 satul intră în componența domeniului Mutina, după care redevine proprietate regală. Vârșandul s-a aflat în anul 1735 în mijlocul răscoalei lui Pero Seghedinaț. La 8 mai când armata imperială ocupă localitatea răsculații se vor retrage la Grăniceri, Socodor, Pădureni. În anul 1792 erariul vinde Vârșanul împreună cu Pilul fam. Névery. În trecut localitatea Vârșand a ținut de comitatul Zărand, cercul Elek. În anul 1822 țărani din Vârșand s-au răscolat împotriva conducerii satului. Tulburările au continuat și anii următori până s-au făcut noi alegeri de primar. În perioada 1833-1840 între Buteni și Vârșand s-a construit Canalul Morilor. În martie 1848 în Vârșand și în satele din jur au avut loc mișcări țărănești. La răzvrătirea din Vârșand au participat alături de români și maghiarii. Au fost arestate 9 persoane. Din anul 1865 limba oficială a devenit româna. În anul 1892, alături de memorandiști în delegația care a plecat la Viena au fost și locuitori din Vârșand.

După unire, Vârșandul a făcut parte din plasa Arad, având secretariat cercual. La reforma agrară locuitorii satului au solicitat exproprierea întregii moșii a lui Martin Hak. Între 6-13 septembrie 1944, Vârșandul a fost implicat în luptele de apărare a frontierei de către subunități ale Regimentului 4 grăniceri împreună cu trupe ale diviziilor 3 Munte și 1 cavalerie instrucție.

Populația

„Pilu a fost și în trecut și este și în prezent un sat majoritar românesc, în care alături de români, trăiesc și maghiari și romi. Populația este de confesiuni diferite, cei mai mulți fiind ortodocși. Numele vechi românești din sat au fost : Cozma, Ursuț, Bodârlău, Moț, Dumitraș, Cociuban, Pașca, Pantoș, Crișan, Lupaș, Păcurar etc.

La recensământul din 2011, comuna avea o populație de 2060 locuitori din care în Pilu 994. Structura etnică a fost următoarea : Români (80,92%), Maghiari (4,95%), Romi (11,69%), Necunoscut (2,13%), Alții (0,29%). Din punct de vedere confesional în comună s-au declarat ortodocși (82,91%), romano-catolici (5,53%), penticostali (5,72%), bapțiști (1,31%), adventiști de ziua a șaptea (1,35%), religie necunoscută (2,18%), altă religie (0,97%).

Evoluție demografică a satului Pilu

În 1567 -18 fam., 1579-19 fam.,1715- 22 fam., 1720-34 fam.,1742- 65 de fam., 1746-68 fam., 1786- 169 fam., 1828-202 fam., 1851-1432 loc., 1857-1216, 1869-1671, 1880- 1577, 1890- 1697, 1900-1868, 1910- 1932, 1922-2022, 190- 2064, 1941- 2023, 1956-1705, 1966-1304, 1977-1122, 1992-994.

Vârșand

În localitate trăiesc români și în număr mai mic maghiari și romi.

Istoricii maghiari susțin că românii din Vârșand au venit din Ardeal iar ungurii din comitatul Heves.

Evoluție demografică: 1567- 41 fam., 1579-39 fam.,1715- 26 fam., 1720-43 fam.,1742-66 fam.,1746-137 fam.,1771-211 fam., 1828- 326 fam., 1851-3370 loc., 1857-2352,1869-2396, 1880-2170, 1890- 2397, 1900-2666, 1910-2802, 1920-2664, 1930-2508,1941-2211, 1956-2069, 1966-1575, 1977-1295, 1992-367

Azi satul are 867 locuitori

Viața spirituală

Biserica ortodoxă română

Prima biserică ortodoxă română din Pilu,din lemn, cu hramul „Sf.Arhangheli Mihail și Gavril” a fost construită în anul 1735. În anul 1785 a început construcția actualei biserici, din piatră, în stil baroc provincial, cu același hram. Iconostasul în stil neoclasic este din lemn, vopsit în alb și prezintă 4 registre de icoane, din care singure icoanele împărățești sunt de dimensiuni mari.

În prezent biserica parohială are 562 de credincioși iar preot paroh este Moțiu Traian. Lăcașul de cult a fost renovat după 2008.

Preoții: Demian 1746, On 1746, Dumitru 1746, Mira 1746, Toma 1755, Gherasim Popovici 1755- 1767, Teodor Popovici 1767, Gheorghe Popovici 1767, Florea Popovici 1767,Simion Urșuț 1770-1772, Ioan Dehelean 1791, Teodor Sutovici 1791, Vasile Popovici 1794,Teodor Popovici 1815, Nicolae Dehelean 1820-1823, Iacob Nicolae 1824-1855, Ioan Tulcan 1829, Dimitrie Mutovici 1829-1859, Dimitrie Iacob 1849, 1856,Ioan Dehelean 1856-1859, Grigorie Grozescu 1860-1865,Petru Popovici 1862, Mihai Raț 1862-1911, Gheorghe Petrovici 1866-1924, Ioan Jurcă 1911-1953.

Biserica romano catolică

Biserica romano-catolică din Pilu a fost construită în anul 1928. În prezent este în stare mediocră.

Biserică baptistă

Biserica baptistă din localitate a fost ridicată în Pilu la nr. 72

Biserica penticostală Gloria

În sat există o comunitate penticostală cu biserică.

Casă de rugăciune adventistă de ziua a 7-a

Situată în Pilu la nr.74, casa de rugăciune adventisă este o construcție modern, tip vilă occidental, ridicată în anul 1996.

Vârșand

Urmele fundației unei vechi biserici apar în partea dreaptă a Crișului Alb, în locul numit Ősi.

Biserica ortodoxă română

Prima biserică ortodoxă română, din lemn, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, a fost atestată documentar în anul 1755, cu ocazia vizitației episcopului Aradului Sinesie Jivanovici. Biserica fusese construită mai înainte, în anul 1746 aici activând 6 preoți. Actuala biserică, din piatră, cu același hram, datează din anul 1835. În 1884 vechiul iconostas a fost înlocuit cu unul nou, de culoare albă, în stil neoclasic. În curtea bisericii aflată la nr.23 se află o cruce dăruită în anul 1898 de familia Șerb.

Biserica a fost reparată în exterior în anii 1926, 1938, 1965, 1968 1978 și 2010. Reparații interioare s-au făcut în anii 1994 și 1996. În anul 2012 s-a construit o capelă în spatele bisericii.

În prezent parohia Vărșand are 650 de credincioși.

Preoții: Igna-1746, Petru-1746, Gabor- 1746, Nicoară-1746, Mihai-1746, Flore-1746, Gavriil- 1755, Ioan Popovici-1755, Petru Dragomirovici-1767, Ilie Popovici-1767, 1791, Grigorie Popovici-1767, Dimitrie Ghermanovici-1791, Gavril Popovici-1791, Petru -1816, Isaia Popovici-1834, 1848, 1850, Lazăr Bratin-1848,1849, Leonte Gherga- 1848,1849 , Mihai Ciobriș-1842, 1849,1850, Ioan Popovici-1855, Vicențiu Pantoș-1904, George Ciobriș- 1904. Actualul preot paroh este Dragoș Dumitru Milan.

Biserica romano-catolică

Biserica romano-catolică din Vărșand a fost construită în 1865.

Biserica baptistă

Biserica baptistă din Vărșand se găsește la nr. 257.

Biserica creștină pentecostală

În Vărșand există și o comunitate pentecostală cu biserică proprie.

Învățământul

Școala confesională ortodoxă din Pilu Mare este menționată ca funcționând, fără clădire, din anul 1775. Învățătorul angajat de preot învăța copiii în locuința personal, alfabetul chirilic, cititul, scrisul și cântatul La recensământul populației școlare din Pilu pe anul 1777, au fost recenzați 20 de elevi. În anul 1778, școala funcționa cu 12 elevi. În 1791 învățător la școala din Pilu Mare a fost Ioan Roșu, angajat cu contract, cu un salariul de 84 florini renani și cu bunuri în natură. În toamna anului 1810, au mai fost angajați la școala din comună doi învățători: Gheorghe Bălnăcan și Demetriu Sutovici, ultimul funcționând până în anul 1822. În anul școlar 1814-1815 școala era frecventată de 8 elevi, în 1817-1818 de 12 elevi, în 1818-1819 de 25 de elevi, în 1819-1820 de 34 de elevi. În 1820 Pilu avea clădire nouă pentru școală, situată lângă biserica ortodoxă. Învățătorul din acel an, Demetriu Sutovici, avea un salariu de 157 florini renani, din care 110 florini renani numerar și 47 în natură.

În anul 1822 în Pilu au fost recenzați un număr de 75 de elevi, 37 băieți și 38 de fete, învățător fiind Demetriu Sutovici. În anul școlar 1823-24 școala funcționa cu 19 elevi și cu 3 clase (clasa I cu un număr de 6 elevi; clasa a II-a cu un număr de 6 elevi; clasa a III-a cu un număr de 7 elevi) În 1841-1842 școala era frecventată de 42 de elevi. În 1843-1844 erau înscriși 18 elevi, în 1844-1845, 36 de elevi în 1852-1853, 32 de elevi, iar în anul școlar 1864-65, 43 de copii. Învățământul era tot confesional iar dascăli în această perioadă au fost Pavel Popovici, Gheorghe Curta, Moise Pantoș (dascălul bătrân). În anul 1893, statul maghiar, a înființat în Pilu o școală primară de stat, cu limba de predare maghiară, învățător pentru cei 5-6 copii maghiari, care învățau aici, fiind Nagy Carol. El a funcționat în Pilu până în 1938, când s-a pensionat. În perioada 1866-1918, în școala confesională română au predate învățătorii: Pantoș Moise, Ambruș Lucreția, Ștefan Leucuța, Ardelean Gligor, Leucuța Teodor și Brad Petru. După 1918 școlile confesionale au fost preluate de stat. Prin Legea Învățământului Primar, din 26 iulie 1924 acesta a devenit gratuit și obligatoriu iar școala primară cuprindea 7 clase, din care 4 primare și 3 gimnaziale. În perioada 1918-1924 învățătoare a fost Angela Pantoș. Între 1920 și 1956 a funcționat ca dascăl Hostil Pop-Coriolan. La aceștia dascăli titulari s-au adăugat mai mulți învățători suplینitori (Nicolae Iovescu, Dumitru Imbroane, Gheorghe Sălăjan, Gheorghe Vărtaci etc.)

Învățământul după 1990

În prezent în Pilu funcționează o Grădiniță cu Program Normal, o Școală Primară și o Școală Gimnazială, fiecare cu clădire proprie. La Grădinița cu Program Normal au fost educatoare în 2009-2010 Pașca Gheorghina și Osvath Daciana; în 2014/2015 Măndru Florica și Dan Mihaela. La Școala Primară au predat în anul școlar 2009-2010 învățătorii: Sătmărian

Ana Delia, Purcel Claudiu, Purcel Cornelia, Roman Florina; în anul școlar 2014-2015: Sătmărian Ana Delia, Mateuț Carmen, Mercea Daniela și Ignat Monica.

La Școala gimnazială director, în perioada 2009-2015, a fost Barna Laura Amalia. Profesori în anul școlar 2009-2010 : Duma Gabriela, Körösi Ramona Vasilica, Sime Ioan Sorin, Felician Alina Gabriela, Hotăran Daniela, Vidican Nicolae Claudiu, Botoșan Lucian, Bârzan Simona, Gîrbovan Rodica, Pantoș Adina; în anul școlar 2014-2015: Sime Ioan Sorin, Hotăran Daniela, Vidican Nicolae Claudiu, Pantoș Adina, Vîlcoci Lidia, Rus Ciprian, Cheta Claudia, Moț Cristina, Anghel Alina Gabriela.

După anul 1990 situația elevilor a fost următoarea : 1991-1992, 130 elevi ; 1992-1993, 119 ; 1993-1994 106, 1994-1995 110, 1995-1996 110, 1996-1997 138, 1997-1998 152, 1998-1999 158, 1999-2000 160, 2000-2001 158, 2001-2002 167, 2002-2003 171, 2003-2004 174, 2004-2005 178. Grădinița din Pîlu a funcționat până în 2005 cu următorul efectiv de copii: 1991-1992, 49; 1992-1993, 59 ; 1993-1994 51, 1994-1995 51, 1995-1996 59, 1996-1997 42, 1997-1998 41, 1998-1999 42, 1999-2000 42, 2000-2001 40, 2001-2002 49, 2002-2003 46, 2003-2004 40, 2004-2005 58.

Vârșand

Școala confesională ortodoxă din Vârșand este atestată din 1771. În anul școlar 1772 învățau 15 elevi, în 1811- 21 de elevi, în 1823-24- 20 de elevi, în 1863-64- 95 de elevi. Învățători au fost Aron Pleșovici, Sava Popovici, Ilie Lopoșan, Iacob Niculea, Samuil Miclăuș, Demetriu Gavriș, Nicolae Iacob, Ilie Lăpoșan, I. Moț.

Grădinița din Vârșand după 1990

La grădinița din Vârșand în anii 2009-2010 au lucrat ca educatoare Mișca Viorica și Lucaci Daniela; în anii 2014-2015 Pantea Daniela și Vidican Claudia. Grădinița a avut următoarele efective de copii. 1991-1992, 22 ; 1992-1993, 22 ; 1993-1994 24, 1994-1995 22, 1995-1996 23, 1996-1997 18, 1997-1998 18, 1998-

Școala Primară din Vârșand după 1990

În anul școlar 2009-2010, au fost învățători Ilea Oana, Acs Simona și Gyekeny Izabela; în 2014-2015 Acs Simona, Gyekeny Izabela, Mânzat Florica, Sevastian Ștefania, Vig Monica.

Cifra de școlarizare după 1990 a fost următoarea: 1991-1992, 32 elevi ; 1992-1993, 22 ; 1993-1994 34, 1994-1995 32, 1995-1996 37, 1996-1997 38, 1997-1998 39, 1998-1999 47, 1999-2000 44, 2000-2001 50, 2001-2002 44, 2002-2003 50, 2003-2004 64, 2004-2005 64.

Economia.

Pîlu

În anul 1746 în localitate existau 180 de boi, 204 vaci, 77 cai, 470 de oi și 203 porci crescuți în pădure cu ghindă. În perioada comunistă în Pîlu a funcționat Coperativa A gricolă de Producție „Dezrobirea” înființată în anul 1952.

După 1990 agricultura a continuat să fie activitatea economică de bază, acest lucru fiind determinat de așezarea comunei în Câmpia Crișurilor. Comuna are teren arabil disponibil (3800 ha) și pășune (1600 ha), care pot fi valorificate în viitor prin dezvoltarea unor culturi agricole sau ferme de creștere a animalelor. De asemenea, după 1990, în satul Pîlu, au fost înregistrate 20 de firme, cu activități diverse.

Vârșand

În secolul al XVIII-lea majoritatea populației era iobagă, plătind o serie de obligații în bani, produse și în muncă fizică domnului de pământ. Recensământul din anul 1746 sugerează o oarecare bunăstare, locuitorii recenzați deținând 183 de boi, 236 vaci, 135 cai, 235 de oi și 250 porci și 80 porci crescuți în pădure cu ghindă. În sat exista și 1 moară. În perioada comunistă în Vârșand a funcționat o Coperativa A gricolă de Producție înființată în anul 1950.

Economia după 1990

Dezvoltarea localității a fost puternic influențată de punctul de trecere a frontierei de la Vârșand. Satul înregistrează un trafic rutier semnificativ. Acest lucru a facilitat dezvoltarea în comună de servicii specifice: motel, restaurante, parcuri și benzinării indispensabile unei zone de frontieră. Investitorul cel mai important activează în domeniul producției de încălțăminte, în Vârșand funcționând un punct de lucru al Fabricii de papuci SC World Shoes SRL.

Viața tradițională

Habitatul

Localitatea, sistematizată de austrieci, are străzi drepte, paralele și perpendiculare unele pe altele, în vecinătatea drumului județean 79 A. La începutul secolului XX străzile se numeau :Strada principal, Strada Bisericii, Strada Primăriei, Strada Morii, Strada Nouă, Strada Podului, Casele erau în număr de 381. Cea mai frumoasă construcție a fost cea a castelului domenal.

Toponimele.

Nume de hotare: Bughier, Flocoasă, Pantoshalma, Lupashalma, Bracui, Borzas, Ogrăd, Funat, Diósi-tér, Reticăs, Cătră Gantului, Hinsă. **Artere** : Bugyer, Traian, Balta Popii, Poduț, Țohos. **Dulee** : Jimboi, Humă, Borzas. **Puste:** Pap-lapos, Păduriță, Stupină și Pilu Mic.

Casa bătrânească

Casa bătrânească, construită din pământ bătut sau din văiugă, cu acoperișul din paie sau trestie era dispusă cu frontonul spre stradă, la marginea curții. Era alcătuită din trei încăperi (camera de locuit, tinda și camera de la stradă), mărginite de un târnaț. În tindă se găsea vatra deschisă.

Ulterior au apărut și case late, construite de-a lungul uliței, case în vinclu și mai recent case cu etaj tip vilă.

Ocupații tradiționale: agricultura, creșterea animalelor, împletitul de coșuri din răchită.

Tradiții populare: Umblatul cu Steaua, Plugușorul, Sorcova, Capra. La Bobotează preotul umblă însoțit de 5 copii îmbrăcați în alb „cu Iordanul”.

Viața culturală.

În localitate există un Cămin cultural, reabilitat în anul 2012.

Sport

Comuna Pilu are o echipă de fotbal „Frontiera Pilu” în Liga VI a fotbalului arădean

Vârșand

Viața tradițională

Habitatul

La începutul secolului XX, Vârșandul a avut 8576 holde cadastrale și o populație de 2802 locuitori. În acea vreme prin apropierea satului trecea linia de cale ferată îngustă Gyula-Simonyfalva (Satu Nou). Localitatea avea și o bucată de pădure cunoscută ca Gilvács.

În hotarul satului au existat două sălașe Gelvács Major cu 55 locuitori și Janosház puszta cu 243 locuitori.

Toponime: Ósi (partea dreaptă a Crișului Alb) Gelvács (pusta domenală), Locu cânelui, Debrecen (sălaș), Dâmbul Păstorilor, Bökér și Rózsa, Duleul popilor, Duleu cătră Gyulani, Schweitzer, Nagy csohos, Dumbeti.

Satul are două străzi lungi și mai multe scurte. Denumirea lor la începutul secolului XX a fost: Ulița Mare, Ulița Mică, Tinties, Ulița Usoriu, Ulița Buzsák, Ulița Școlii, Ulița Bisericii, Ulița Boreasca, Ulița Bujiga. Satul avea 427 de case. Dintre edificii se remarcă fosta casa domenală devenită mai târziu locuința preotului.

Ocupații.

În anul 1746 în sat au fost înregistrați 180 de boi. Pământul fiind bun oamenii s-au ocupat în principal cu agricultura și cu creșterea animalelor. Pe lângă, aceasta ca ocupații

casnice gospodărești sunt menționate încă de la începutul secolului al XIX-lea împletitul de coșuri de nuiiele, fabricarea de mături și trestieritul.

Tradiții populare: Colindatul cu muzica, Umblatul cu Steaua, Plugușorul, Sorcova, Capra.

Viață culturală

Căminul Cultural a fost reabilitat în 2008. În Vărșand funcționează formația de dansuri populare „Cătrânța de pe Crișul Alb”

Obiective turistice:

Canalul Morilor - cunoscut pescarilor sportivi din întreaga regiune

Bibliografie

Moca, Traian, *Monografia comunei Pilul-Mare, județul Arad: la 700 de ani de atestare documentară ; 1223 - 1983*, Editura Fundației "Moise Nicoară", Arad, 2006

Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate școlară în părțile Aradului. 1821-1821*, Arad, 1974

Popeangă, Vasile, *Școala românească în părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea. 1821-1867*, Arad, 1979

Roz, Alexandru. , Kovacs Géza, *Dicționarul localităților din județul Arad*, Arad, 1997

Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate școlară în părțile Aradului. 1821-1821*, Arad, 1974

Popeangă, Vasile, *Școala românească în părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea. 1821-1867*, Arad, 1979

Roz, Alexandru. , Kovacs Géza, *Dicționarul localităților din județul Arad*, Arad, 1997

Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2006

dr.Rodica Colta